

-(I₄)p / -(y)I₄p tI₄r EKİNİN FARKLI BİR İŞLEVİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Raghd MOHAMMAD*

Geliş Tarihi: Ağustos, 2016

Kabul Tarihi: Aralık, 2016

Öz

Sondan eklemeli bir dil olan Türkçede filimsiler, anlam ve dizim bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu tür ekler Türkçeye akıcılık kazandırmaktadır. Söz konusu eklerin bir kısmı Eski Türkçeden beri aynı işlevi yapagelmiştir. Bir kısmı da ya asıl işlevini kaybedip yeni bir işlev üstlenmiş, ya da asıl işlevi kaybetmeden yeni bir işlev kazanmıştır. Bu çalışmada -(I₄)p / -(y)I₄p zarf-fiil ekinin tI₄r bildirme şeklinin birleşmesiyle Orta Türkçede -mİş ekinin yanında duyulan geçmiş zaman ve aynı zamanda geçmiş zaman sıfat-fiil eki olarak kullanılması üzerine durulacaktır. İlk olarak ekin hangi eserlerde duyulan geçmiş zaman işleviyle ortaya çıktığı gösterilecek, daha sonra ekin, Memluk Kıpçak Türkçesinin önemli eserlerinden olan *Et-Tuḥfet'üz-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye* ve *El-kavânînü'l-küllîyye li-zabti'l-lügati't-Türkiyye* adlı iki eserde ism-i fâ'il (sıfat-fiil) bölümünde yer alması hakkında bilgi verilecektir. Ekin sıfat-fiil olarak geçtiği bütün örnekler sunulacak ve nasıl sıfat-fiil işlevi üstlendiği sonuç kısmında izah edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Memluk Kıpçak Türkçesi, -p eki, sıfat-fiil, Orta Türkçe.

A STUDY ABOUT A DIFFERENT USAGE OF THE SUFFIX -(I₄)p / -(y)I₄p tI₄r

Abstract

In Turkish, as an agglutinating language, verbals have an important place in terms of meaning and composition. These kinds of suffixes contribute to Turkish with fluency. Some of the aforesaid suffixes have been fulfilling the same function going back to old Turkish. Some of them have lost their primary function and undertook a new function or they undertook a new function without losing their primary function. This study will examine the verbal adverb -(I₄)p / -(y)I₄p's merging with tI₄r indicative form, and as a result, in Middle Turkish the suffix -mİş's usage as past perfect tense and also past tense verbal adjective suffix. First, this study will indicate where this suffix has been used as a past perfect tense, and then it will give information about this suffix's appearance as the verbal adjective (ism-i fail) in the two important literary study of Mameluke Kipchak Turkish *Et-Tuḥfet'üz-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye* ve *El-kavânînü'l-küllîyye li-zabti'l-lügati't-Türkiyye*. All the examples will be presented in which this suffix is considered as a verbal adjective and it will be explained at the conclusion section how it undertook a verbal adjective function.

Keywords: Mameluke Kipchak Turkish, the suffix -p, verbal adjective, Middle Turkish.

* Doktora Öğrencisi; Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, ragit.87@hotmail.com.

0. Giriş

XIII. yüzyıldan itibaren kaleme alınan eserlerde - (I₄)p / -(y)I₄p tI₄r duyulan geçmiş zaman ekine sıklıkla rastlarız. Ekin ortaya çıkışına ve tam olarak ne zaman duyulan geçmiş zaman işlevinde kullanıldığına dair gramer kitaplarındaki en detaylı bilgi M. Tomanov'un *Kazak Tilinin Tarihi Grammatikası* adlı eserinde bulunmaktadır. M. Tomanov'a göre söz konusu duyulan geçmiş zaman -(I₄)p / -(y)I₄p tI₄r eki Orta Türkçede, özellikle XIII-XVII. yüzyıllar arasında yazılan eserlerde sıkça görülmektedir. Bu eserler *Tefsir*, *Oğuz Name*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Codex Cumanicus*, *Gülistan Tercümesi*, *Et-Tuhfet'üz-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye*, *Şecere-i Terâkime*, *Şecere-i Türkî vs.*'dir (Tomanov, 1988: 241-242). Bahsedilen eserlerden şu örnekleri verebiliriz: *yemişleri biri birine ulaşıbturur* "Meyveleri birbirine ulaşmıştır" (Tefsir, 49/6). *dang irde çakda keldi. kördi, kim kıyandkat buğunu alıpdurur* "Tan atarken geldi ve gördü ki gergedan geyiği almış." (Oğuz Kağan Destanı: 32). *bir kün bu haşibni körmege kilip ayıttı seniñ üçün bir tüş körüpmen* "Bir gün bu hatibi görmeye gidip (ona şöyle) dedi: Senin hakkında bir rüya görmüşüm." (GT, 11a/ 6), *körüniz, mên körerme kim kök barça açılıptur dağı Hristos Atasınıñ sa kolında* "Bakınız, ben görüyorum ki gökler açılmıştır ve İsa Rabb'in sağ tarafında [durmaktadır]." (CC: 61b/15). Çağdaş lehçelerimizden ise Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Karakalpak Türkçesi, Nogay Türkçesi, Tatar Türkçesi (sadece ağızlarda), Özbek Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi, Hakas Türkçesi ve Tuva Türkçesinde -(I₄)p/-(y)I₄p duyulan geçmiş ekine rastlarız.

Gramer kitaplarındaki genel görüş ise -(y)I₄p tI₄r yapısının; -(I₄)p/-(y)I₄p zarf-fiil eki ile tI₄r bildirme ekinin birleşmesinden meydana geldiği yönündedir. Tıpkı -mIş geçmiş zaman ekinin iki ayrı işlevi olduğu gibi, bu ekin de duyulan geçmiş zaman ve farkına varılan geçmiş zaman olmak üzere iki ayrı işlevi bulunmaktadır. Ayrıca bu ekte devam edegelen bir geçmiş zaman işlevi sezilir (Eckmann, 2013: 141; Gülsevin, 2011: 83; Güner, 2013: 209; Karamanlıoğlu, 1994: 124; Öner, 2013: 156).

-(I₄)p / -(y)I₄p tI₄r ekinin işlevlerinin daha iyi anlaşabilmesi için tarihî gramer kitapları incelenmiş, incelemenin sonucunda söz konusu ekin makalemize konu edilen işlevi hakkında ilk defa Memluk Kıpçak Türkçesinin temel gramer eserlerinden olan *Et-Tuhfet'üz-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye* ve *El-kavânînü'l-küllîyye li-zabti'l-lûgati't-Türkiyye*'de bilgi verildiği tespit edilmiştir. Eserlerden kısaca bahsettikten sonra yazıya konu edilen ekle ilgili bilgiler sunulacaktır.

1. İnceleme

a) Birinci eser *Et-Tuhfet'üz-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye*, Memluk Kıpçak Türkçesinin önemli eserlerinden biridir. Tahminen H 829 (M 1425-1426) tarihinde yazılan bu eserin

yazarının kim olduğu belli değildir. Yazıldığı yer hakkında da farklı görüşler vardır. B. Atalay ve E. İ. Fazılov eserin Mısır'da (Atalay, 1945: XIII; Fazılov, 2014: 204); T. Halasi Kun ve Zajaczkowski ise Suriye'de yazılmış olabileceğini ileri sürmüşlerdir (Halasi Kun, 1949: 430, Al Turk, 2006: 4). Sözlük ve gramer olmak üzere iki ana bölümden oluşan *Et-Tuhfet'üz-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye*'de **-p** eki hakkında üç ayrı yerde bilgi verilmiştir. Konuyla ilgili örnekler eserin İstanbul Beyazıt Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi bölümünde 3092 numarada kayıtlı orijinal nüshadan alınmıştır.

1. **-mİş** ve **-p** ekleri görülen geçmiş zaman olarak değil de duyulan geçmiş zaman ekleri olarak kullanılır (53a/53b).

2. **-p** eki hâl (zarf-fiil eki) bölümünde geçer (76b). Arapçadaki /s/ "ve" bağlacı gibi bir edatın Türkçede karşılığı olmadığı için Türkçede **-Ip/** eki bu işlevi görür. Örneğin: *Alıp ketti* "aldı ve gitti", *alip kel* "al ve gel", *alip keldim* "aldım ve geldim" (81a).

3. İsm-i fâ'il (sıfat-fiil) bölümünde **-GAN**, **-AsI**, **-AçAK**, **-İÇI**, **-IK/****-UK** eklerinin yanı sıra **-p** eki hakkında şu bilgi verilmiştir: İsm-i fâ'ilin iki eki daha vardır. Bunlar **-mİş** ve **-p** ekleridir. Bu iki ekte geçmiş zamanın kokusu vardır. Örneğin *kelip* "gelmiş olan", *ketip* "gitmiş olan" (47a-b).

b) İkinci eser *El-kavânînü'l-külliyye li-zabti'l-lügati't-Türkiyye*, Memluk Kıpçak sahasında yazılan gramer kitaplarından. Yazarı ve yazılış tarihi belli olmayan bu eser, giriş kısmı, fiil kipleri ve ekleri kısmı, kavram alanına göre sınıflandırılmış adlar ve ona bağlı olan kelimeler kısmı olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır (Toparlı vd., 1999: VI). **-p** eki hakkında *El-kavânînü'l-külliyeli-zabti'l-lügati't-Türkiyye*'de üç ayrı yerde bilgi bulunmaktadır. Konuyla ilgili örnekler Toparlı vd. hazırladığı esere konulan tıpkıbasımdan alınmıştır.

1. **-p** eki, geçmiş zaman eki olarak kullanılır. İşlek bir ektir. Yuvarlaklık ve darlık uyumuna girer. Bu ek, geçmiş zaman ile hâl (zarf-fiil) olarak ortaklaşa kullanılır. Ancak hâl olarak kullanılması daha baskındır (12b/13a).

2. **-p** eki hâl (zarf-fiil eki) bölümünde geçer. Fiilin kökünde yuvarlak ünlü varsa **u**, **ü** yoksa **ı**, **i** getirilip daha sonra **-p** eklenir. Örneğin: *şorup ketti* "sorup gitti". **+la-/+le-** ile biten fiillere **-yı/-yi** eklendikten sonra **-p** gelir, ama Türkmenler onu yuvarlak yaparlar, örneğin: *sözleyüp ketti* "söyleyip gitti" (46b).

3. İsm-i fâ'il (sıfat-fiil) ekleri için sadece **-GAN** ve **-p** gösterilmiştir, **-p** eki fiilin köküne eklenir, istenirse **-tİr** eki de ilave edilebilir. Bu açıklamadan sonra şu örnekler verilmiştir: *kelip* /*keliptir* الجاي (gelen, gelmiş olan), *ketiptir* الراجح (giden, gitmiş olan) (31b).

Söz konusu eserlerde verilen bu bilgilerin doğruluğu konusunda önce tereddüt ettik. Çünkü Memluk Kıpçak döneminin en önemli dilcilerinden biri olan Ebû Hayyân'ın *Kitâbü'l-idrâk li-lisâni'l-etrâk* adlı eserinde bu ekin işleviyle ilgili hiçbir bilgi bulunmamaktaydı. *Kitâbü'l-idrâk li-lisâni'l-etrâk*'ta **-Ip** ekiyle ilgili verilen bilgiler sadece şunlardır: **-p** hâl eki (zarf-fiil) olduğu için onu eklemeyen önce fiilin ünlüsüne bakılacak eğer ötreli ise **-up/-üp** ekleriz. Örneğin: *şorup* “sorarak”, eğer üstünlü ya da esreli ise o zaman **-ip/-ıp** ekleriz. Örneğin: كَلِبْ *kelip* “gelerek”, كِرِبْ *kirip* “girerek”. +IA'dan sonra gelen **-p** ise +IA'nın elifi “y”e döner ve “y” ötreli kalır. Örneğin: سَزْلَيْبْ *sözleyüp* “söyleyerek”, اَغْلَيْبْ *ağlayup* “ağlayarak”. Bazen de y'yi de hafzederek اَغْلَبْ *ağlap*, سَزْلَبْ *sözlep* şeklinde de kullanılabilir (Caferoğlu, 1931: 168).

Ancak, eserlerdeki örnekleri dikkatle inceleyince gerçekten **-(y)I₄p** ekinin sadece bir duyulan geçmiş zaman olarak değil aynı zamanda sıfat-fiil eki işleviyle de kullanıldığını gördük. İlk olarak *Et-Tuḥfet'üz-Zekiyye fi'l-Lûğati't-Türkiyye*'de bulunan örnekleri ele aldık. Vereceğimiz örnekler de kitabın gramer bölümünden değil sözlüğün isim bölümündendir.

Et-Tuḥfet'üz-Zekiyye fi'l-Lûğati't-Türkiyye'de bulunan örnekler:

kaqsıptır قَاقْصِبْتِرْ (الزنج المروح): Bozulmuş, kokmuş yağ (18a/10).

kaşıptır قَاطِشِبْتِرْ (مخبط): Karışık, karışmış olan (34b/12).

kışiptır قِصْبْتِرْ (حاقن): Sıkışmış, sidiği gelmiş olan kimse (12b/8).

kızılıptır قَرْلِبْتِرْ (محر من الشمس): Güneşten kızarmış olan (33a/9).

kösnüyüptür كُسنْيُيُتِرْ (حابل): Çok iştahlı, çiftleşmek isteyen dişi hayvan (12b/13). B.

Atalay kelimeyi “kısır” olarak anlamlandırmıştır (Atalay, 1945: 24). Ancak kelimenin Arapça karşılığına göre “çok iştahlı, çiftleşmek isteyen dişi hayvan” demektir. Verdiğimiz anlamda *El-İdrak Haşiyesi*'nde *kösnük* şeklinde geçer (İzbudak, 1936: 32). Kösnük (I) kelimesi Anadolu ağızlarında “çiftleşmek isteyen at, eşek vb. hayvan” anlamında yaşamaktadır (Derleme Sözlüğü, 1993: 2975).

ölşeyiptir أُولْشَايِبْتِرْ (مفشوخ): Adımla ölçülmüş olan (34b/3). Bu kelime Atalay tarafından ? işaretiyle bırakılmıştır (Atalay, 1945: 66). Ancak kelimenin Arapça karşılığına dikkat edilirse “adımla ölçülmüş” demektir.

ölşüyüptür أُولْشُويُوتِرْ (المذروع): Kolla ölçülmüş olan (34b/5). Atalay bu kelimeye sadece “ölçülmüş” anlamını vermiştir (Atalay, 1945: 66).

ötüptür أُوْتُوتِرْ (منفوذ): Bir yandan bir yana geçen, delinmiş olan (34b/5).

ovuptur أُوْوُوتِرْ (مفروك): Ovulmuş olan (34b/5).

toqtaptır طُوقْطَابْتِرْ (ثابت): Sabit duran, hareketsiz olan (11a/5).

turaptur تُوْرَابْتِرْ (ثابت): Sabit duran, hareketsiz olan (11a/5).

tuşuqpuqr طُوْطُوْقُوْبُوْر (محمّر من الشمس): Güneşten kızarmış olan (33a/9)

uşaşıptır أُوشَاطِبْتِر (مفقرش): Yarılmış, parçalanmış, ufalanmış (34b/4). Atalay kelimeyi *oşatıptır* olarak okumuştur (Atalay, 1945: 66). Ancak Kelimenin *uşat-* şekli GT’de ve Kırgız Türkçesinde verdiğimiz anlamlarda geçmektedir (Karamanlıoğlu, 1989: 384, Yudahin, 2011: 787).

uyup أُوْيُوب (مشوب بالماء): Sulu yoğurt, az miktar suyla karışmış yoğurt (31b/12). Bu kelimenin yanında *uygan* kelimesi de geçer ve “yağı alınmış yoğurt” anlamında kullanılmıştır.

ükütüptür أُوْكُوتُوبْتُور (حابل): Çok iştahlı, çiftleşmek isteyen dişi hayvan (12b/13). Atalay kelimeyi “kısır” olarak anlamlandırmıştır (Atalay, 1945: 24). Ancak kelimenin Arapça karşılığına göre “çok iştahlı, çiftleşmek isteyen dişi” anlamına gelir (El-Firûzâbâdî, 2005: 989). Bu kelimenin eş anlamlısı *kösnüyüptür* *El-İdrak Haşiyesi*’nde *kösnük* şeklinde geçer ve verdiğimiz anlamda kullanılır (İzbudak, 1936: 32).

yekiriptir يَأكِيرِيبْتِر (مغتاظ): Öfkeli, öfkelenmiş olan (32b/13). Kelimenin eş anlamlısı olarak *yekirmiş* يَأكِرْمِش kelimesi de verilmiştir.

El-kavânînu’l-külliyeli-zabti’l-lügati’t-Türkiyye’de bulunan örnekler:

kelip كَلِب (الجابي): gelen, gelmiş olan (31b/7).

keliptir كَلِيبْتِر (الجابي): gelen, gelmiş olan (31b/7).

ketiptir كَتِيبْتِر (الرايح): giden, gitmiş olan (31b/7).

Tahminen XIII. yüzyılın ikinci yarısında Cemâleddin İbni Mühennâ tarafından yazılan *Hilyetü’l-insân ve Halbetü’l-lisân* adlı eserde görülen aşağıdaki iki örneğin de bizim görüşümüzü destekleyeceği kanaatindeyiz:

sünüqüp سُونُوقِب (جريح الرمح): Süngü ile yaralanmış olan, süngü ile yaralı (s. 105) (Kaymaz, 2013: 17).

okuqup اُقُوقِب (جريح النشاب): Ok ile yaralanmış olan, ok ile yaralı (s. 105) (Kaymaz, 2013: 17).

Kirişçiöğlü’nun *Türkçede Fiilden İsim Yapma Eki -p* adlı makalesinin giriş kısmında -p ekinin işlevleriyle ilgili verdiği örnekler arasındaki şu iki örnek ayrıca ilginizi çekti: *Andın song ırde bolup-da ağalarını inilerni çarlap kildürdi* “Ondan sonra sabah olunca büyük ve küçük oğullarını çağırttı.”; *Muz dağlarda köp soguk bolupdın ol beg kagardın sarunmuş ırdi* “Muz Tağ’da çok soğuk olduğundan, o bey kara sarılmıştı” (Bang ve Rahmeti, 1936: 24, 30). Örneklerde geçen **bolup-da** ve **bolup-dın**’daki -up eki Eraslan’a göre bolup turur+da> bolupda, bolup turur+dın> bolupdın değişmesiyle ve hece yutulmasından meydana gelmiştir. Ancak C. Brockelmann yukarıdaki iki örnekte -p ekinin isim karakterli olabileceğini de ayrıca izah etmişti (Kirişçiöğlü, 2015: 8). Yukarıdaki örneklerde geçen **bol-up-da** ve **bol-up+dın** yapılarının

çalışmamızda söz konusu edilen **-I₄p tI₄r** eki ile yapı benzerliği olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü **-up+da** birleşik bir yapıdır ve “-ınca, -dığında” anlamı vermektedir. Bu yapının Memluk Kıpçak Türkçesinde tam karşılığı **-GAn+da** ekidir. **-GAn** sıfat-fiiline **+da** bulunma hâli eki getirilerek kalıplaşmış **-GAndA** şekli “-ınca, dığında” anlamındadır ve zarf-fiil eki işlevinde kullanılmaktadır (Karamanlıoğlu, 1994: 143-144). **-up+da** yapısı da **-GAndA** gibi sıfat-fiil ekinin bulunma hâli ekiyle birleşmesinden oluşan bir zarf-fiil ekidir. **-up+dın** yapısı ise “-dığından” anlamındadır. Memluk Kıpçak Türkçesinde bu yapı **-GAndAn/-GAndIn**, ile karşılanabilir. Eklendiği fiile “-dığından, -dıktan” anlamı veren **-GAndAn/-GAndIn** zarf-fiil eki işlevinde kullanılmaktadır. **-GAn** sıfat-fiil ekinin **+dAn**, **+dIn** ayrılma hâli ekiyle birleşmesinden oluşmaktadır (Güner, 2013: 341). **-up+dın** da sıfat-fiil işlevli **-p** ve ayrılma hâli ekiyle kaynaşmasından meydana gelen bir zarf-fiil ekidir. Buna göre **-upda** ve **-updın** yapılarındaki **-up** eki **-GAn** eki gibi bir sıfat-fiil eki işlevindedir.

Sonuç

1. Tespit ettiğimiz örnekler gerek *Et-Tuhfet'üz-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye*'de gerekse *İbni Mühennâ*'da sözlük kısmında kayda geçirilmişlerdir.

2. Örneklere baktığımızda **-(I₄)p / -(y)I₄p tI₄r** ekini aşağıdaki eklerle karşılayabiliriz:

Fiilden sıfat yapım eki -Uk/-Ik		-mIş /-mUş		-An/-GAN	
açık: açılmış TZ 48b.	kaşıptır: Karışık, karışmış olan TZ 34b.	kızarmış yüzlü: kızarmış yüzlü TZ 76a.	kızılıptır: Güneşten kızarmış olan. TZ 33a.	bağkan: gözleri sağlam olan, körün karşıtı. TZ 7a.	tıraptır: Sabit duran, hareketsiz TZ 11a.
oyuk: oyulmuş TZ 34b.	kösnüyüptür: Kösnük, çok iştahlı, çiftleşmek isteyen dişi hayvan TZ 12b.	kavurmuş buğday : kavrulmuş buğday GT 178/5.	uşaşıptır: yarılmış, parçalanmış, ufalanmış TZ 34b.	işitken: işiten, sağırın karşıtı TZ18b.	foktaptır: Sabit duran, hareketsiz TZ 11a.

3. **-(I₄)p / -(y)I₄p tI₄r** ekinin sıfat-fiil işlevi görmesi şu şekilde açıklanabilir:

a) Orta Türkçede bir zaman eki olarak kullanılmaya başlanmış, daha sonra bazı eserlerde **-GAn** ve **-mIş** ekleriyle paralel olarak hem zaman eki hem de sıfat-fiil eki işlevlerini üstlenmiş olabilir. Ancak sıfat-fiil işlevi bazı Orta Türkçe eserlerde bulunsa da çağdaş lehçelerimizde görülmemektedir. Ekin sadece duyulan / farkına varılan geçmiş zaman işlevinde kullanımı devam edegelmiştir. Açıklamamızın daha rahat anlaşılabilmesi için tabloda şu şekilde gösterebiliriz:

-GAn		-mİş		-(I ₄)p / -(y)I ₄ p tI ₄ r	
Geçmiş zaman	Sıfat-fiil	Geçmiş zaman	Sıfat-fiil	Geçmiş zaman	Sıfat-fiil
ör. <i>işitkeniñ yoq mu</i> “işitmedin mi” GT 36/4, <i>körmegen idi</i> “görmemişti” GT 296/13.	ör. <i>bakқан</i> “gözleri sağlam olan, körün karşıtı” TZ7a <i>işitken</i> “işiten, sağırın karşıtı” TZ 18b. Bu iki işlev bugüne kadar devam etmektedir	ör. <i>kelmişmen</i> “gelmişim” TZ 53a, <i>kelmişsiz</i> “gelmişsiniz” TZ 53a.	ör. <i>kızarmış yüzlü</i> : kızarmış yüzlü TZ 76a <i>ķavurmuş buğday</i> : kavrulmuş buğday GT 178/5. Bu iki işlev bugüne kadar devam etmektedir	ör: <i>keliptirler</i> “kelmişler” TZ 53b. <i>keliptirbiz</i> “kelmişiz” TZ 53b.	ör. <i>ķuraptur</i> : Sabit duran, hareketsiz TZ 11a. <i>ķatşıptur</i> : Karışık, karışmış olan TZ 34b. Bugün sadece geçmiş zaman işlevinde kullanılmaktadır.

b) -(I₄)p / -(y)I₄p tI₄r sıfat-fiil işlevi muhtemelen Orta Türkçede, özellikle Memluk Kıpçak Türkçesinde yaşayan bir ağız özelliği olabilir. Memluk Kıpçak Türkçesinin ortadan kalkmasıyla bu işlev de ortadan kalkmış, sadece gösterdiğimiz eserlerdeki izleri kalmıştır.

Kısaltmalar

GT: Gülistan Tercümesi.

ör.: örneğin.

TZ: Et-Tuħfet’üz-Zekiyye fi’l-Lûgati’t-Türkiyye

vb.: ve benzeri.

vd.: ve diğerleri.

vs.: ve saire.

Kaynaklar

- AL TURK, G. (2006). *Et-Tuħfet’üz-Zekiyye fi’l-Lûgati’t-Türkiyye Üzerine Bir Dil İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARGUNŞAH, M. ve GÜNER, G. (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- ATALAY, B. (1945). *Et-tuħfet-üz-zekiyye fil-lûgat-it-Türkiyye*. İstanbul: TDK. Yayınları.
- BANG, W. ve RAHMETİ, G. R. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul.
- BATTAL, A. (1997). *İbni Mühennâ Lûgati (İstanbul nüshasının Türkçe bölümünün indeksi)*. Ankara: TDK Yayınları,
- BOROVKOV, A. K. (2002). *Orta Asya’da Bulunmuş Kur’an Tefsirinin Söz Varlığı (XII. – XIII. Yüzyıllar)*. Ankara: TDK Yayınları.
- CAFEROĞLU, A. (1931). *Kitâbü’l-idrâk li-lisâni’l-etrâk*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Derleme Sözlüğü. (1993). Ankara: TDK. Yayınları.
- EI-FİRÛZÂBÂDÎ. (2005). *El-Kâmûsü’l-Muhît*. Beyrut: El-Risale Yayınları.
- GÛLSEVİN, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: TDK Yayınları.

- GÜNER, G. (2013). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- HALASİ KUN, T. (1949). *Philologica II. A. ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2, 415-465.
- İZBUDAK, V. (1936). *El-İdrak Haşiyesi*. İstanbul: TDK Yayınları.
- KARAMANLIOĞLU, A. F. (1989). *Seyf-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi*. Ankara: TDK Yayınları.
- KARAMANLIOĞLU, A. F. (1994). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- KAYMAZ, Z. (2013). İbni Mühennâ Lügati'ndeki Bazı Kelimeler Hakkında. *Altaistics and Turkology*, 3, 6-27.
- KİRİŞÇİOĞLU, M. F. (2015). Türkçede Fiilden İsim Yapma Eki -p. *Dil Araştırmaları*, 17, 7-17.
- ÖNER, M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: TDK Yayınları.
- TOMANOV, M. (1988). *Kazak Tilinin Tarihi Grammatikası*. Almatı.
- TOPARLI, R., ÇÖGENLİ, S. ve Yanık N. H. (2003). *El-Kavâninü'l-Külliyeye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: TDK Yayınları.
- YUDAHİN, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. (çev. Abdullah TAYMAS). Ankara: TDK Yayınları.